

Na podlagi 20. člena Zakona o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 16/08, 123/08, 8/11, 30/11 – odl. US, 90/12, 111/13 in 32/16) izdaja Vlada Republike Slovenije

O D L O K
o razglasitvi Vuzemskih plesov in iger v Metliki
za nesnovno dediščino državnega pomena

1. člen

Za nesnovno dediščino državnega pomena se razglasi enota nesnovne dediščine *Vuzemski plesi in igre v Metliki, EID 2-00021*.

2. člen

Vrednote, ki utemeljujejo razglasitev Vuzemskih plesov in iger v Metliki za nesnovno dediščino državnega pomena, so:

- tradicija velikonočnega (vuzemskega) ponedeljka, ki je namenjen druženju, plesu, igram, izletom in obdarovanju ter igram s pirhi;
- pisne omembe obeleževanja vuzemskega ponedeljka v Metliki s plesom in igrami, ki segajo v leti 1849 in 1888 (Ivan Navratil);
- tradicija javnega izvajanja vuzemskih plesov in iger na Pungertu, ki so jo Metličani obnovili na Trgu svobode po prekinitvi v času 1948–1992;
- prenos tradicije in znanj plesov in iger iz roda v rod;
- prenos znanj plesov in iger na mlade v vrtcih in šolah v okviru folklornih skupin;
- pomen izvajanja plesov in iger za lokalno identiteto in prepoznavnost tradicije v lokalnem okolju ter širšem slovenskem prostoru;
- množično sodelovanje lokalne skupnosti pri izvedbi prireditve Zaviranje kola;
- razvito izrazoslovje, povezano s plesnim izročilom vuzemskih plesov in iger.

3. člen

Vuzemski plesi in igre v Metliki se razglasijo za nesnovno dediščino državnega pomena zato, da se poveča zavedanje o njihovem pomenu na lokalni, regionalni in državni ravni, da se povečata njihova prepoznavnost in javna dostopnost ter da se spodbudi njuno ohranjanje.

4. člen

Za celostno ohranjanje Vuzemskih plesov in iger v Metliki ter podpiranje posameznikov in skupin, ki so njihovi nosilci, veljajo naslednji varstveni ukrepi:

- spodbujanje celostne izvedbe vuzemskih plesov, pesmi in iger;
- spodbujanje izvajanja v odprtem lokalnem prostoru Metlike na velikonočni ponedeljek in dajanje prednosti tovrstnim izvedbam pred odrskimi;
- spodbujanje lokalne skupnosti k zagotavljanju ustreznega prostora za izvedbo na prostem;
- zagotavljanje pogojev za delovanje folklornih skupin;
- spodbujanje prenašanja znanja na mlade v lokalnem okolju v okviru delovanja folklornih skupin;
- spodbujanje ohranjanja izrazoslovja, povezanega z vuzemskimi plesi in igrami;
- zagotavljanje pogojev za dokumentiranje, hranjenje, varovanje in raziskovanje nesnovnih prvin metliških plesov in iger (inštituti, muzeji);
- strokovno svetovanje in omogočanje dostopa do arhivskega gradiva nosilcem;
- spodbujanje dokumentiranja in hrambe dokumentacije pri nosilcih.

5. člen

Nosilci ohranjanja Vuzemskih plesov in iger v Metliki se evidentirajo v registru nesnovne dediščine.

Nosilci skrbijo za ohranjanje znanj plesov in iger ter njihov nadaljnji razvoj.

6. člen

Strokovne naloge v zvezi z ohranjanjem nesnovne dediščine državnega pomena opravlja koordinator varstva nesnovne dediščine v sodelovanju s strokovnimi institucijami in krajevno pristojnimi organizacijami za varstvo premične dediščine.

7. člen

Ta odlok začne veljati naslednji dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

Št.
Ljubljana,
EVA 2017-3340-0022

Vlada Republike Slovenije

dr. Miroslav Cerar
predsednik

VSEBINSKA OBRAZLOŽITEV

Vuzemske (velikonočne) plesne in igre, poimenovane tudi metliško obredje, izvajajo na velikonočni ali Vuzemski ponedeljek na prireditvi Zaviranje kola v Metliki domačini, združeni v Metliško folklorno skupino Ivan Navratil. Plesne in igre izvajajo v srednjeveškem jedru Metlike, na Trgu svobode. Obredje sestavljajo metliško kolo in plesne igre: Rešetca, Al' je kaj trden ta vaš must, Robčeci, Kurji (Petelinji) boj in Turn. Značilno je, da plešejo le ob petju nastopajočih in brez instrumentalne spremljave. Vuzemski plesi in igre izhajajo iz tradicije obeleževanja velike noči v Metliki, ko je bil velikonočni ponedeljek namenjen plesu in igram ter obdarovanjem in igram s pirhi.

Najznačilnejši del vuzemskih plesov in iger je prvi del, to je zaviranje metliškega kola. Sestavljeno je iz štirih različnih delov: prvi del je povabilo vojarinke (vodje, prve plesalke) v kolo, sledijo mu tri pesmi. Vojarinka kolaše: plesalce kola najprej vodi v zvijanje polža, nato sledi kača, na koncu pa vsi stečejo pod mostom oziroma pod dvignjenimi rokami zadnjih dveh plesalcev. Metliškem kolu sledita igri Al' je kaj trden ta vaš must in Rešetca. V plesni igri Al' je kaj trden ta vaš must dve nasproti stoječi vrsti mešanih parov predstavljata gospodo ter tlačane, ki so z nekoč domnevno obredno pesmijo gospodi vsaj enkrat letno lahko povedali, kaj si mislijo o njih. Vrsta, ki predstavlja tlačane, na koncu igre steče pod dvignjenimi rokami vrste, ki predstavlja gospodo. Rešetca spadajo v tip iger z odzemanjem in privzemanjem, kjer plesalci iz ene skupine prehajajo v drugo tako, da se prva skupina manjša, druga pa večja. V igri vrsta predstavlja mater z družino, ki na zahtevo vojarinke oziroma prošnjače odda hčer. Igra se nadaljuje, dokler prošnjača ne odpelje vseh hčera oziroma sinov.

V nadaljevanju izpeljejo nastopajoči še dve fantovski igri. V igri Kurji boj lažji fantje močnejše zajezdijo za vrat. Nato se pari bojujejo med seboj, dokler ne ostane le še en zmagovalni par. Ob zaključku pa fantje postavijo še Turn (stolp), za katerim se zvrstijo ostali kolaši, in tako ob pevski poskočnici pozdravijo gledalce. Igro Robčeci danes izvajajo le še otroci, ki predstavljajo tudi igre s pirhi. Kdaj so v Metliki začeli izvajati vuzemske plesne in igre, ni natančno znano, gotovo pa že v prvi polovici 19. stoletja. Leta 1849 je domačin Ivan Navratil v članku Vuzem v Metliki, objavljenem v Vedežu, pisal tudi o plesih in igrah na velikonočni ponedeljek, leta 1888 pa je isti avtor v reviji Ljubljanski Zvon pisal o metliškem kolu. Po izvoru je izročilo nedvomno starejše in verjetno sodi v najstarejšo plast slovenskega plesnega izročila.

Sklop kola in iger je France Marolt, slovenski glasbenik, zborovodja in folklorist leta 1936 predstavil v publikaciji Slovenske narodnoslovne študije 2. Tri obredja iz Bele krajine je poimenoval metliško obredje. Ime je med domačini za odrske uprizoritve v rabi tudi danes. V istem obdobju je Belokranjsko kolo, ples deklet na travniku, večkrat upodobil Matija Jama. Do leta 1947 so Metličani vuzemske plesne in igre vsako leto izvajali na Pungertu, travniku oziroma grajskem sadovnjaku pri cerkvi sv. Martina zunaj jedra Metlike. Ta prostor je sedaj pozidan. V obdobju, ko je bilo javno obeleževanje velikonočnega ponedeljka pri političnih oblasteh nezaželeno, so metliški folkloristi vuzemske plesne in igre ohranjali le v obliki odrskih uprizoritev. Leta 1992 je začela Metliška folklorna skupina Ivan Navratil plesne in igre ponovno izvajati tudi na prostem na prireditvi Zaviranje kola v Metliki. Domačini vsako leto organizirajo plesne in igre na velikonočni ponedeljek na Trgu svobode, ki je del starega mestnega jedra Metlike. Na prireditvi sodeluje Mestna godba Metlika, ki vabi na prireditev in različne gostujoče folklorne skupine. Ponujajo tudi lokalne kulinarične izdelke, kakor je npr. belokranjska pogača. Od leta 2012 na prireditvi nastopa še otroška sekcija folklorne skupine.

Do 30. let preteklega stoletja so Metličani plesne in igre izvajali v praznih oblačilih; za tem so pod vplivom Franceta Marolta začeli nastopati v belih nošah. Metliška folklorna skupina Ivan Navratil, ki aktivno ohranja in promovira metliško obredje, nastopa v folklornih kostumih, ki se zgledujejo po značilnih kmečkih nošah metliške okolice iz srede 19. stoletja. Folkloristi jih večinoma izdelajo sami. Za dokumentiranje in hranjenje avdio-vizualnih posnetkov starejših nastopov in iz sedanosti skrbi zvočni arhiv GNI pri ZRC SAZU (v sodelovanju z Arhivom RS) in Filmski arhiv pri Arhivu RS.